

Muzeum východních Čech v Hradci Králové
ČR – Státní oblastní archiv v Zámruku – Státní okresní archiv Hradec Králové

KRÁLOVÉHRADECKO

10

HRADEC KRÁLOVÉ
2019

KRÁLOVÉHRADECKO

Královéhradecko : 10(2019). – Hradec Králové : Muzeum východních Čech v Hradci Králové, ČR – Státní oblastní archiv v Zámrsku – Státní okresní archiv Hradec Králové, 2019. – 410 s.

ISSN 1214-5211

ISBN 978-80-87686-25-6 (Muzeum východních Čech v Hradci Králové)

ISBN 978-80-901805-2-9 (SOKA Hradec Králové)

OBSAH

SLOVO ÚVODEM 9

STUDIE A ČLÁNKY

Michal Benda

OD KATEDRY KE KRONICE. ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH BOHUMILA BÍLKA 13

Radek Bláha

NÁLEZ ZLOMKU RANĚ STŘEDOVĚKÉ DLAŽDICE Z HRADCE KRÁLOVÉ. PŘÍSPĚVEK
K OTÁZCE NEJSTARŠÍCH SAKRÁLNÍCH STAVEB VE MĚSTĚ 25

Petr Grulich

TITUL KRÁLOVSKÉ VĚNNÉ MĚSTO A JEHO UŽÍVÁNÍ NA KONCI 19.

A NA POČÁTKU 20. STOLETÍ 35

Ladislav Holoubek

KRÁLOVÉHRADECKÝ BISKUPSKÝ SEMINÁŘ V 18. A 19. STOLETÍ 61

Ivo Kadleček

HAŽKARAT NEŠAMOT ZA ARCHITEKTA KURTA SPIELMANNA A JEHO REALIZACE
NA SEVERU VÝCHODNÍCH ČECH 91

Karolína Kejvalová KRÁLOVÉHRADECKÁ TRHOVÁ KNIHA ŽLUTÁ 1588–1602: REGESTOVÝ KATALOG	145
Josef Kindl NOVOBYDŽOVSKÉ SOUDNÍ PŘE Z LET 1548–1564 POSTOUPENÉ K APELAČNÍMU SOUDU	189
Pavla Koritenská MĚSTSKÁ VYŠŠÍ ŠKOLA PRO ŽENSKÁ POVOLÁNÍ HOSPODÁŘSKÁ V HRADCI KRÁLOVÉ	209
Klára Lukášová FRANTIŠEK ULRICH V ZRCADLE RODINNÉ KORESPONDENCE	225
Josef Novák VRAŽDA ČESKÉHO STRÁŽNÍKA JAROSLAVA MÜLLERA V NÁCHODĚ	237
Jiří Pavlík NÁRODNOSTNÍ VYHRAŇOVÁNÍ V RÁMCI KRÁLOVÉHRADECKÝCH SPOLKŮ OD 40. LET DO POLOVINY 60. LET 19. STOLETÍ	261
Josef Ptáček KAREL POLÁČEK A HANTÝRKA HALUZÁKŮ Z ORLICKÝCH HOR	275
Josef Šrámek KRÁLOVÉHRADECKÉ ZVONY VE VÍRU VELKÉ VÁLKY (INVENTURA PROBLEMATIKY)	281
Eva Větrovská KAŽDODENNÍ ŽIVOT NA NECHANICKU V DOBĚ PŘEDVÁLEČNÉ	315
Eva Vodochodská JUDr. EDUARD LANGER – JEHO RODINA A POLITICKÉ AKTIVITY	333
Jana Vojtíšková VĚŽ KROPÁČKA. PŘÍPADOVÁ STUDIE K ZANIKLÝM OBJEKTŮM BÝVALÉHO KRÁLOVSKÉHO VĚNNÉHO MĚSTA HRADCE KRÁLOVÉ	355

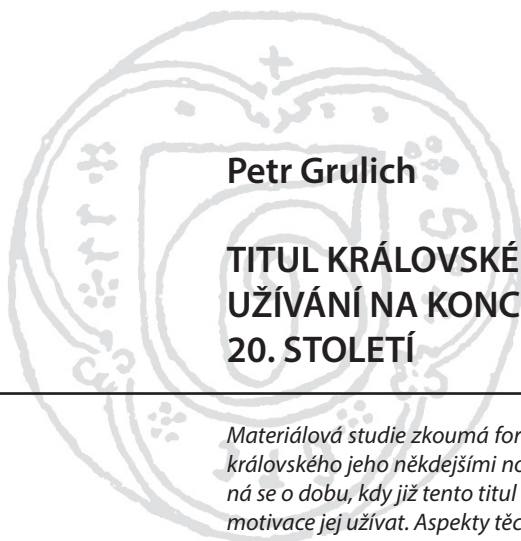
Ruth Jochanan Weiniger – Ladislav Zikmund-Lender POHŘEBNÍ „DVORANA“ S KOLUMBÁRIEM NA ŽIDOVSKÉM HŘBITOVĚ NA POUCHOVĚ	365
---	-----

Ladislav Zikmund-Lender VÍDEŇSKÁ GRAMATIKA SE SETKÁVÁ S INTERNACIONÁLNÍ FUNKCIONALITOU: ARCHITEKT KURT SPIELMANN NA KRÁLOVÉHRADECKU	383
---	-----

ZPRÁVY

Jaroslav Šůla JAROSLAV PROKOP (16. XI. 1939–1. XII. 2018)	405
--	-----

SEZNAM AUTORŮ	407
---------------------	-----

Petr Grulich

TITUL KRÁLOVSKÉ VĚNNÉ MĚSTO A JEHO UŽÍVÁNÍ NA KONCI 19. A NA POČÁTKU 20. STOLETÍ

Materiálová studie zkoumá formou sondy užití titulu věnného města královského jeho někdejšími nositeli na přelomu 19. a 20. století. Jedná se o dobu, kdy již tento titul nehrál žádnou roli, a přesto existovala motivace jej užívat. Aspekty těchto motivů sonda odhaluje.

Klíčová slova: věnná města, diplomatika, 19. a 20. století, dějiny správy

Úvodem

Problematika královských věnných měst je obvykle doménou historiků věnujících se starším dějinám. Rozhodně je třeba zmínit práce Petra Vorla¹⁾, Františka Musila²⁾, Jany Vojtíškové³⁾ a jiných⁴⁾. Naopak problematice fenoménu věnného

1 Např. VOREL, Petr. *Královská věnná města v systému českých měst 16. století*. In: *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Mělník: 2004, s. 16–21.

2 Např. MUSIL, František. *Ke vzniku královských věnných měst a jejich vývoji do 2. poloviny 15. století*. In: *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Mělník: 2004, s. 1–15.

3 Např. VOJTÍŠKOVÁ, Jana. *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské na příklady Nového Města pražského a polabského pětíměstí*. Praha: Scriptorium, 2011. 343 s.; táž. *Písemná komunikace českých královských měst a její proměny v raném novověku (zvláště na příkladu středních a východních Čech)*. In: *Jakž lidé hodnověrní zprávu činí: formy písemné komunikace v raném novověku*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v.v.i., 2018, s. 11–34; táž. *Město v době předbělohorské: od prosperity k pozvolnému nástupu úpadku (1526–1618/1620)*, VI. *Ve víru třicetileté války (1620–1648)*, VII. *Poválečná obroda: konsolidace městských poměrů a utváření nových církevních struktur*, VIII. *Město v době tereziánských a josefinských reforem*. Hradec Králové. Praha: 2017, s. 145–252, 267–302.

4 Např. KOPIČKOVÁ, Božena. *Věnná města a jiné majetky českých královen ve 14. a 15. století*. In: *Ženy a děti ve dvorské společnosti*. Praha: 2015, s. 97–108; ŠANDERA, Martin. *Mělnický dvůr*

města v době moderní, resp. v době 19. století se zatím žádný autor komparativně či jinak souborně nevěnoval.

Královské věnné město a 19. století

Institute královských věnných měst byla v evropském měřítku pravděpodobně unikátním systémem ekonomického a mocenského zajištění českých královen. Zrodil se počátkem 14. století, kdy byla ze soustavy z královských měst vyčleněna města Hradec nad Labem, Jaroměř, Vysoké Mýto, Chrudim a Polička. Ta byla roku 1307 králem Rudolfem poskytnuta královně Alžbětě Rejčce jako její osobní ekonomické zázemí. Pravda, stalo se tak za „protislužbu“ v podobě královnina věna ve výši 40 tisíc hřiven. Postupem doby pak do svazku věnných měst přibyl Dvůr nad Labem, Mělník, Trutnov a v 16. století také Nový Bydžov. Koncem 15. století byly po kratší čas věnným městem také Teplice. Královská věnná města se stala královniným dominiem, nikoliv však tolik z mocenského hlediska, jako zejména z hlediska finančního. Příjmy, které královně z jejích měst plynuly, ji bohatě zabezpečily do vdovského období. Ve věnných městech fungoval specifický správní systém nikoliv nepodobný systému královských měst. Svůj význam měla věnná města samozřejmě také jako politicko-vlivové a jako kulturně-sociální zázemí královny. Královny z věnných měst těžily jak za králeva života, tak po jeho smrti, pokud jej jako vdovy přežily. Ostatně Hradec Králové a Mělník také sloužily po určité období jako královnino sídlo, a tedy i jako sídlo královnina dvora. To minimálně těmito dvěma věnným městům poskytovalo punc výsostné výjimečnosti.⁵⁾

Jak plynula staletí, stávala se soustava věnných měst postupně již jen ekonomickým nástrojem. Tyto byly doby, kdy česká královna sídlila na králově-hradeckém hradě. Ten ostatně postupně zaniknul. Se zrodem královské komory a její následnou transformací do podoby ministerstva financí již byly dny věnných měst sečteny. Rozplynul se i jejich ekonomický model, protože stát přešel na soustavu výdělkové daně. S nástupem ústavnosti v rámci občanské revoluce roku 1848 definitivně zanikl i městský stav, a tím se kapitola v dějinách správy

královen vdov Barbory Celské a Johany z Rožmitálu. Mediaevalia Historica Bohemica, 2018, roč. 21, č. 2, s. 7–27; NOVOTNÝ, David. *Nástin vztahů mezi panovníkem a věnnými městy mezi lety 1526–1546 v rovině politické, ekonomické a správní na příkladu Chrudimi, Vysokého Mýta a Poličky*. In: *Historica Olomucensia*, 2009, roč. 36, s. 25–41; ŠANDERA, Martin. *Věnná města ve spojených východočeských landfrýdech*. In: *Východočeské listy historické* sv. 29. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2012, s. 7–22.

5) HOFFMANN, František. *České město ve středověku*, Praha: Panorama 1992, s. 292–293 a také JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: NLN, 2005, s. 210–227.

jménem věnná města královská zdánlivě uzavřela. Ze zcela formálního hlediska pak jakékoliv královské označení zaniká vznikem republiky.⁶⁾

Éra tereziánského a josefínského osvícenství s sebou přinesla počátek procesu českého národního obrození, které se ve své ekonomické rovině završilo s devadesátými léty 19. století. Naše národní obrození ostatně probíhalo v přímém kontextu národních procesů napříč Evropou, zejména v kontextu národních procesů Němců, ale také v kontextu ostatních jazykově slovanských zemí podunajské monarchie. České národní obrození obvykle členíme do několika fází. Po jazykové fázi z konce 18. a počátku 19. století mluvíme o emancipaci národa v rovině politické, kterou obvykle historiografie vnímá v období od občanské revoluce do fundamentálek či drobečkové politiky. Od 70. let 19. století pak hovoříme o ekonomické emancipaci českého národa, která je završena etablováním se Čechů v klíčových strukturách hospodářské správy i postupným přibližováním se v ekonomických ukazatelích k ekonomicky nejvyspělejší národnostní skupině v monarchii, kterou byli čeští Němci.⁷⁾ Tento proces, který probíhal po celé 19. století, a který v našich dějinách označujeme za národní obrození, protože v jeho rámci došlo ke znovuvskříšení českého národa, nezasáhl jen Čechy a Moravany. Podobné procesy, byť třeba bez nánosu obnovy skomírajícího jazyka, však probíhaly v celé Evropě a také mezi ostatními národy habsburské monarchie. Těmto procesům, jež na území našeho tehdejšího státu stejně tak (být v různém čase a různé míře) zasáhly Rakušany, Maďary, české Němce a další národy, říkáme proces zrodu občanské společnosti. Občanství ke křesťanskému principu rovnosti před Bohem přidává také princip rovnosti před zákonem a má tendenci tuto rovnost před zákonem postavit na první místo. S tímto procesem přichází demontáž starých feudálních ekonomických vazeb. Ruší se nevolnictví, postupně je robota nahrazována reluičními platy a později zrušena úplně. Tím dochází k postupné průmyslové revoluci a industrializaci. S ní přichází prudká urbanizace a s ní nové rozložení společenských vrstev v podobě vzniku tzv. středního stavu stojícího ekonomicky i společenským statutem mezi někdejší elitou a masou. Elita, dříve vyhrazená pro modrou krev, je nyní atakována finanční elitou prostého původu a mnozí příslušníci modré krve se naopak v nové ekonomické situaci ocitají mezi masou. Zkrátka druhá a třetí třetina 19. století přinesla neuvěřitelný přerod společnosti, či alespoň její organizace.

V našich poměrech podunajské monarchie je celý proces katalyzován rozpadem Svaté říše římské v době napoleonských válek a jejím nahrazením Rakouským císařstvím, které již ale nestojí na staletých mohutných principech původní

6 JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: NLN, 2005, s. 106, 120–129, 139–145 a 247–272.

7 Jako celek popisuje např. URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. Praha: Svoboda, 1982, 690 s., nebo např. kol. *Dějiny Rakouska*. Praha: NLN, 2002, s. 419–455.

říše, ale hledá své místo na mapě Evropy. V důsledku prusko-rakouské války roku 1866 pak Rakouské císařství definitivně ztrácí postavení prvního mezi německými státy a je vrženo do další transformace, která již naplno pracuje se zcela novým národním viděním světa. Rodí se Rakousko-Uherská říše, mnohonárodnostní podunajská monarchie, která se v případě Předlitavska postupně mění ve stát úřednického typu, jenž je postupně schopen zajistit naplňování základních demokratických principů nové doby. Co však nedokáže, je vypořádat se zcela spravedlivě a přizpůsobením své organizační struktury s novým fenoménem, kterým je nacionalismus. Nemáme zde přitom na mysli nacionalismus jako patologický společenský jev, ale původní význam toho slova, tedy vznik a etablování se státotvorných skupin na principu „národa“. Ten je v této době a na našem území nejčastěji vnímán primárně jazykově, sekundárně pak historicky, kulturně antropologicky a etnologicky a teprve pak geograficky.⁸⁾ Původní sebeidentifikace obyvatel s panovníkem a se středověce vnímaným lénem, potažmo královstvím či markrabstvím, se tak v průběhu 19. století mění v sebeidentifikaci s „národem“. Jak uvádíme výše, vnímaným na našem území zejména jazykově. Proč tato změna nastává? Protože 19. století přináší se všemi popsányi změnami nevyhnutelně také pozvolnou a pouze podprahově vnímanou ztrátu sebeidentity. V českém prostředí jde navíc o souběžný vliv sebeuvědomění jako Čechů a Moravanů. Tak se postupně stalo to, že zatímco na prahu vlády Marie Terezie zde máme obyvatele království, kteří se napříč jazykem relativně identifikují s místem, o 150 let později na tom samém místě žijí různé národy, které se pokoušejí spolu koexistovat v racionálně, či alespoň tradičně tolerovaném či respektovaném státním útvaru. Absolutně novým jevem je pak postupná diferenciace německy mluvících obyvatel alpských zemí Předlitavska od německy mluvících obyvatel česko-německého pohraničí. Ti druzí totiž tvoří industrializovanější skupinu než ti první. Navíc díky volnému přeshraničnímu režimu mezi Rakouskem/Předlitavskem a německými zeměmi, který do jisté míry vytrval i po r. 1866, začínají mít v řadě ohledů blíž do Drážďan či Mnichova než do Vídně. Postupně se tak zakládá podhoubí pro postupný zrod „sudetských Němců“ jako specifického „národa“ či „subnároda“, který nakonec na prahu vzniku Československa bude přemýšlet, zda se necítí být spíše součástí Německa, aby pak o 15 až 20 let později sehrál známou tragickou roli v době nacismu.⁹⁾

Jak proces vzniku občanské společnosti souvisí s královskými věnnými městy? Kupodivu ano. České národní obrození s sebou přináší romantické reminis-

8 Tamtéž, s. 183–400.

9 KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938). Díl. 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2000, s. 37–41. Také SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách*. Praha: Pragma, 2002, s. 7–22 a ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*. Praha: NLN, 2003, s. 39–49.

cence našich národních dějin. Někdy jsou pojaty racionálně, byť s tím množstvím historických znalostí, které tehdejší doba měla, někdy se jedná o romantické sentence obsažené v různorodé popularizační literatuře. Ostatně i z hlediska celoevropského nejde o nic neobvyklého, celou Evropou hýbe romantismus literární, ale i architektonický. Když pak s novým 20. stoletím přichází secese, tak v českém (Muchově a Jurkovičově) pojetí jde častokrát o opět o výraz historických reminiscencí, nyní však ještě starších, staroslovanských. Historie se stává v myšlení lidí všudypřítomnou. Hledá se v ní inspirace, potěšení, zábava, ale snad již také ponaučení. Romantizující představy o našich dějinách se projevují v literatuře, v amatérském i profesionálním divadle, v rozvoji romanticky motivované turistiky po hradech a zříceninách atp.

Osmdesátá léta 19. století s sebou navíc přinášejí vyvrcholení naší emancipační politiky. Češi se po období pasivní rezistence pozvolna v rámci drobečkové politiky navracejí do vládních struktur a hrají na pozitivistickou strunu, od které očekávají postupné upevňování našeho státoprávního postavení. Zcela účelově česká politika od fundamentálek, ale v této drobečkové době o to více, klade důraz na státoprávní tradice českého státu. Stále a pořád, při každé příležitosti se všechny vrstvy české politiky snaží ukazovat, že jsme historický národ, který má svou státnost již od raného středověku, že jsme to byli my, kdo svébytným rozhodnutím pozval Habsburky na český trůn, jenž byl ve své době v Evropě z těch významnějších. Rádi jsme tehdy až spektakulárně zdůrazňovali, že náš středověký a raně novověký stát byl organizačně vyspělý, že jsme byli po husitských válkách nábožensky tolerantní, že naše města vzkvétala..., a tak trochu žalovali, že to byli Habsburkové, kteří nás obrazně vrhli na kolena, ze kterých nyní vstáváme a domáháme se toho, co nám patří. Domáháme se podílu na vládě, práva řídit své věci autonomně a užívat svůj jazyk neomezeně. Dělo se tak na všech úrovních politiky.¹⁰⁾

Když pak v únoru roku 1890 přišla punktační aféra a po ní se rozhořela ona latentní válka Čechů s českými Němci, nebo spíše souboj o to, kdo v této zemi má právo vládnout nebo alespoň hrát první housle, byly tyto historizující argumenty používány v neztenčené míře. Pouze se snad z vrcholné politiky, která se již pozvolna posouvala dál a nebylo již nutno provádět takovou osvětu vlády i politických protivníků, ono úporné používání historických reminiscencí stále více rozšiřovalo na lokální politickou úroveň.¹¹⁾

V osmdesátých a devadesátých letech 19. století, tak, jak se postupně společnost industrializovala a byrokratizovala, docházelo k procesům, kdy jednot-

10 URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*, s. 328–400.

11 Tamtéž s. 391–515. Také však částečně GRULICH, Petr. *Obchodní a živnostenská komora Hradec Králové 1910–1949. Protektor hospodářských a nacionálně politických zájmů českých podnikatelů na severovýchodě Čech*. Praha: Scriptorium, 2005, 213 s.

livá města české kotliny usilovala o usídlení té či oné instituce a úřadu. Nebo ve vzájemné spolupráci s rozvíjejícím se spolkovým životem řešila působnost toho či onoho kulturního, hospodářského či jiného zařízení. Ve vzduchu navíc visela otázka správní reformy. Ať již té, která byla součástí ideje punktačí, tedy obnova krajského systému, nebo jakékoliv jiné. Budovaly se nové silnice, železniční tahy, počínala éra rozsáhlých veřejných staveb v podobě přehrad, nemocnic, nádraží atd. To vše pudilo česká města ke vzájemnému soupeření, jež plnilo v tomto období roli pozitivní, ale i negativní a místy i komickou. Ve vzájemném souboji se sousedními městy, nebo jen v pouhé potřebě načechrání svého sebevědomí či z jiných důvodů, které souvisely se sebeuvědoměním obyvatel byly používány různorodé prostředky, častokrát pak prostředky vážící se k dějinám. Městské rady rády upozorňovaly na to, že to či ono město bylo již ve středověku křižovatkou kupeckých cest, a proto by právě ono mělo být vybráno jako zastávka na budované železniční trati. Rádo se upozorňovalo na to, že „naše“ město bylo v minulosti tím, o které se opíral český panovník ve svém boji za to či ono či proti tomu či onomu, strávil zde den či dva, nebo snad z „našeho“ města pocházeli jeho nejvěrnější rádcové a druhové. A právě proto musí býti to či ono město například prohlášeno jednou v budoucnu sídlem obchodní komory. Tedy samozřejmě kromě toho, že je veliké, krásné, má plno škol, institucí a prochází jím železnice. Pokud se k tomu navíc přidala dostatečně exaltovaná podpisová akce obyvatel města a holdy starostů okolních obcí, jistě jedno oko nezůstalo suché ani ve Vídni.¹²⁾ Samozřejmě nebyl to jev pouze český. Podobné projevy se konaly i v jiných částech monarchie. Zkrátka, obyvatelstvo se učilo demokracii a důstojnosti, která je se správou jeho věcí spojená. Současná česká politika by o tom ostatně mohla leccos svědčit. S ideou, že svou žádostí o to či ono snad zaujme i samotného císaře, nebo že alespoň bude ukázáno okolí, s kým že má tu čest, byl oprášen i titul královského věnného města, ale nejen jeho. Oprášeny byly i tituly královských měst. Ono to samozřejmě také souviselo s celkovou náladou ve společnosti, kde ten, kdo měl alespoň nějaký titul, ať již šlechtický nebo akademický, byl rázem občanem vyšší kategorie. Ulice se tak hemžily různými rytíři von Havelky, Bartoni z Dobenína atp.¹³⁾ Kdo nemohl být von ani doktor toho či onoho, nechal se alespoň oslovovat vysokoblahorodím a důsledně oníkal. To vše bylo někdy řádně říznuto maloměšťáctvím.

12 Např. GRULICH, Petr. *Obchodní a živnostenská komora Hradec Králové 1910–1949. Protektor hospodářských a nacionálně politických zájmů českých podnikatelů na severovýchodě Čech*. Praha: Scriptorium, 2005, 213 s. Také např. GRULICH, Petr: *Město Chrudim a sídlo obchodní a živnostenské komory*. Chrudimský vlastivědný sborník. 1997, roč. 2. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, s. 75–94.

13 Tamtéž.

Využití titulu věnného města

Pojďme se nyní podívat na to, jak byl titul věnného královského města na konci 19. a na počátku 20. století ve skutečnosti používán. Předpokládejme, že titul věnného města královského byl užíván všemi jeho někdejšími nositeli, snad s výjimkou německého Trutnova, a to zejména v období od 80. let do konce 19. století. Současně předpokládejme, že čím menší či méně významné město, tím více se bude titulem ohánět. Zajímavou otázkou z oboru diplomatiky pak je, zda se nějak projevil přechod k tištěným hlavičkovým papírům a ke gumovým razítkům, jenž nastává obvykle koncem 80. let 19. století. Zejména hlavičkové papíry totiž v této době oplývaly velmi rozmanitým a bohatým grafickým provedením, častokrát romantizujícího stylu. Pokud bychom měli realizovat opravdu reprezentativní výzkum daného jevu ve všech jeho souvislostech, bylo by nutné v archivních fondech všech věnných měst projít vskutku rozsáhlé materie spisů ze všech možných odvětví veřejného života v celé éře let 1880–1914. Využijme proto metodu sondy a namátkově se pokusme úvodní hypotézu prokázat či vyvrátit pohledem do určitého typu spisového materiálu věnných měst v selektivně vybraných obdobích. Využijme zejména inkolátní agendu, která obsahuje množství korespondence občan – úřad a úřad – úřad a svědčí o místním úzu v užití titulu věnného města. Ze sondy je z technických důvodů vyloučeno Vysoké Mýto.¹⁴⁾

Hradec Králové býval kdysi nejvýznamnějším z královských věnných měst. Jenže to vše překryl čas a na sklonku 18. století se z města stává vojenská pevnost. Město je tak zastaveno ve svém rozvoji a naopak zakonzervováno. Nová éra Hradcí Králové nastává až po zrušení pevnosti a prodeji hradeb erárem v polovině 90. let 19. století. Tehdy se město opět počíná rozvíjet. Je zajímavé, že ačkoliv bylo město sevřeno hradbami a bylo v pevnostní době menší než Chrudim a Pardubice, netrpělo pocitem méněcennosti. Po pádu hradeb se teprve začalo budovat v okolí. Do podoby Velkého Hradce Králové z poloviny 40. let 20. století ovšem bylo ještě hodně daleko. Hradec Králové tak byl stále městečkem obklopeným samostatnými obcemi, které pojila pouze společná vize. Přesto Hradec Králové působil jako relativně sebevědomé město, které se navíc nenechávalo příliš emotivně zatáhnout do regionálních tahanic. To se konečně projevuje i v naší sledované záležitosti.¹⁵⁾ Od sedmdesátých let 19. století můžeme vnímat občasné užití titulu věnného města jak v některých městských tiskovinách vyda-

14 Vysoké Mýto jako jediné z věnných měst nemá svůj archivní fond inventarizován, a ten je tedy badatelsky nepřístupný.

15 Např. GRULICH, Petr. *Obchodní a živnostenská komora Hradec Králové 1910–1949. Protektor hospodářských a nacionálně politických zájmů českých podnikatelů na severovýchodě Čech*. Praha: Scriptorium, 2005, 213 s. či kolektiv. *Hradec Králové*. Praha: 2017, 919 s.

ných purkmistrovským úřadem, tak v adresách dopisů zasílaných na úřad obyvatelstvem. V běžné agendě města titul však zatím příliš užíván nebyl. V průběhu osmdesátých let se stejně jako v jiných městech situace láme a titul je městským úřadem používán stále častěji. Od 90. let 19. století používá purkmistrovský úřad v Hradci Králové gumové prezentační razítko, v němž je titul věnného města královského užit. Stejně tak se na sklonku 19. století tento titul objevuje na hlavičkovém papíře, který město užívá. Vedle toho však paralelně existují razítka i tiskoviny vydávané městem, jež titul nepoužívají. V pamětních dokumentech a proklamacích město Hradec Králové také titul užívá spíše střídměji. Stejně tak podací razítko, které město používalo od 90. let 19. století, titul neobsahovalo. Zdá se tedy, že město titul používalo pouze pro nejvyšší oficiální účely, nebo tehdy, kdy to považovalo za vhodné, nikoliv však stále. Také obyvatelstvo, které se na hradecký úřad obracelo se svými záležitostmi, titulovalo město věnným jen někdy. Rozhodně tedy v Hradci po žádnou dobu nepanovala v této věci jakkoli exaltovaná nálada. Snad to bylo zásluhou starosty Ulricha, který prezentoval Hradec Králové jako zcela jasnou metropoli východočeského severu. Anebo to bylo dáno tím, že Hradec byl dlouho vojenskou pevností, a tam na nějaké vlastenčení nebylo mnoho prostoru.¹⁶⁾

Zajímavý doklad ovšem pochází z června 1919, kde je městskou kanceláří nadále užíván hlavičkový papír s označením, že Hradec Králové je královské věnné město. Zdá se tedy, že poválečná úspornost pragmaticky převážila nad skutečností, že již existuje republika, šlechtické tituly jsou zrušeny a v čele státu stojí prezident. Z dnešního mnohdy idealizovaného pohledu vnímajícího vznik Československa jako zcela převratnou událost, je to možná poněkud překvapivé.¹⁷⁾

Podobně jako v případě Hradce Králové, tak i **Nový Bydžov** zavádí gumové prezentační razítko, na němž je titul královského věnného města užit. Ani v Novém Bydžově ale není označení královské věnné město součástí každodenního písemného kontaktu obce s okolím. Např. okresní výbor v Novém Bydžově (tzn. okresní samospráva) píše v únoru 1898 na městský úřad zcela obvyklým oslovením „*Ctěnému purkmistrovskému úřadu v Novém Bydžově...*“ Je přitom zřejmé, že pokud by si Nový Bydžov zvyšoval svůj význam užíváním titulu, jistě by tak ve vztahu k němu činila i okresní samospráva sídlící přímo ve městě a složená z valné míry z občanů a představitelů města. Na druhé straně ale lze samozřejmě i zde nalézt případy, kdy je titul v oslovení užit. Zajímavá kombinace je pak na tiš-

16 SOkA HK, f. Archiv města Hradec Králové (1225–1945) kart. 275, 293, 296 a 334. Také GRULICH, Petr. *Obchodní a živnostenská komora Hradec Králové 1910–1949. Protektor hospodářských a nacionálně politických zájmů českých podnikatelů na severovýchodě Čech*. Praha: Scriptorium, 2005, s. 20–76.

17 SOkA HK, f. Archiv města Hradec Králové (1225–1945), kart. 341.

těné pozvánce na zasedání městského zastupitelstva, konaného dne 10. června 1913, kde je užito označení města s titulem i bez něj.¹⁸⁾

Město **Jaroměř** vstoupilo do sledované doby obdobně. V 80. létech 19. století používalo hlavičkový papír s označením „*Purkmistrovský úřad král. věn. města Jaroměře*“. Později však tato praxe mizí a na sklonku starého 19. století se město Jaroměř chovalo nebývale racionálně. I jaroměřský městský úřad tehdy používal prezentační razítko. To však obsahovalo pouze standardní označení „*Obecní úřad v Jaroměři*“. Tak tomu bylo od konce 19. století až do první světové války. Stejně tak úřední korespondence města Jaroměře byla v devadesátých létech 19. století a na počátku století dvacátého nadepisována hlavičkou „*Purkmistrovský úřad v Jaroměři*“. Obdobně tomu bylo i v případě došlé pošty. Např. v září 1909 píše české místodržitelství v Praze do Jaroměře s adresou „*Městskému úřadu v Jaroměři*“. To ovšem neznamená, že Jaroměř titulem pohrdala nebo že by jej nepoužívala vůbec. Z nastudovaného materiálu se však zdá, že jej rezervovala pouze pro nejslavnostnější a nejformálnější situace. Označení královského věnného města obsahuje např. kniha zápisů ze zasedání městského zastupitelstva z let 1883–1891. Ze stejného období také pochází papírová nálepka nahrazující pečeť, která nese označení „*Rada kr. věnného města Jaroměře*“.

Teprve v období druhé dekády 20. století začíná městský úřad označení používat intenzivněji a v každodenním styku. Např. hlavičkový papír města obdržel znění „*Obecní úřad král. věnného města Jaroměře n. L. v Království českém*“.¹⁹⁾ Zdá se tedy, že Jaroměř, která během onoho exaltovaného období konce 19. století neprožívala žádný existenční souboj s jiným městem, nepotřebovala dávat své věvenství na odív. Stejně tak česko-německý zápas, v němž se odkaz na starobylý titul mohl stát vítanou berličkou, byl Jaroměři jako ryze českému městu cizí. Nicméně úzus okolních měst, zdá se, přeci jen posléze dohnal i jaroměřské.

Dvůr Králové nad Labem a Hradec Králové jsou města, která odkaz na někdejší vlastnictví králov(n)ou nesou již ve svém názvu. Lze tedy předpokládat, že v případě Dvora bylo označení královské věnné město hojně užíváno. Dvůr Králové bylo národnostně české město ležící poblíž česko-německé národnostní hranice a plnilo roli zázemí pro některé spolky a organizace konající českou národní politiku. Ve Dvoře Králové se leckdy konaly schůze českých textiláků, sklářů, ale i různých skupin vyskytujících se kolem Národohodpodářského ústavu v Mladé Boleslavi a Národní jednoty severočeské, hlavních představitelů nacionální vize tzv. Českého Pojizeří coby české průmyslové enklávy tvořící hráz německému textilnictví a vůbec německému živlu v přilehlém pohraničí. České Pojizeří mělo současně tvořit český průmyslový klín zasahující do německých dr-

18 SOKA Hradec Králové, f. Archiv města Nový Bydžov (1311–1945), kart. č. 242 a 243.

19 SOKA Náchod, f. Archiv města Jaroměře (1504–1945), kart. 118, 381 a 416, kn. 206/120.

žav. Ačkoliv Dvůr Králové do obecně geografického celku Pojizeří nepaří, přesto byl coby průmyslové městečko těmito skupinami vnímán jako jeho jakási východní výspa či hranice této české enklávy. Je tedy třeba v tomto případě vzít v úvahu i česko-německou národnostní rovinu, která mohla v užití titulu věnného města hrát svou roli. Ostatně již o tom byla zmínka v případě Jaroměře, a ještě mnohem více bude v případě Trutnova.

Dvorský městský úřad také zavedl prezentační razítko, kterým od konce 19. století označoval došlé písemnosti a opisy písemností odeslaných. Text na něm zněl: „*Městský úřad králov. věn. města Dvůr Král. n. L.*“ Z diplomatického hlediska je tato skladba slov sama o sobě zajímavá. Aby bylo možno vložit označení královského věnnenství, byl zkrácen i samotný kmenový název města, resp. slovo Králové. Ostatně šlo o razítko prezentační, tedy určené pro domo, tzn. pro domácí užití, kdy všichni věděli, co zkratky znamenají. V městské korespondenci pak bylo dle předpokladu městské věnnenství užíváno poměrně pravidelně.²⁰⁾

Zcela odlišnou situaci však můžeme očekávat v **Trutnově**. Zatímco všechna ostatní věnná města byla v druhé polovině 19. století městy jednoznačně českými, Trutnov byl naopak městem převážně německým. Jednalo se ve sledované době o město střední velikosti, které se postupně stávalo regionálním průmyslovým centrem. Na rozdíl např. od Liberce, Opavy či Karlových Varů však Trutnov nebyl v té době významnějším střediskem německého nacionalismu.²¹⁾

V případě českých Němců lze předpokládat, že ve vyhrocující se době konce 19. století neměli důvod vzpomínat na velké chvíle Českého království, jehož byli součástí. Mnozí z německých nacionalistů z pohraničí se naopak cítili mnohem více spjati s myšlenkou pangermanismu. Reminiscence na éru samostatného českého státu, k němuž patřili, byly naopak něčím nežádoucím. Tolik naše úvaha, která navazuje na úvodní stať tohoto článku. Městský úřad skutečně aktivně titul věnného města ve sledovaném období neužíval. I on si pořídil gumové prezentační razítko, na kterém bylo uvedeno: „*Bürgermeisteramt Trautenau*“, a který byl užíván od konce 19. století do vzniku Československa a taktéž i dále. Identický text obsahovalo i osobní razítko trutnovského starosty. Stejně

20 SOkA Trutnov, f. Archiv města Dvůr Králové nad Labem (1417–1948), kart. 197, 198 a 208.

21 Jak uvádí Zdeněk Kárník v prvním díle své monumentální trilogie, v sociálně slabších regionech německý krejčí a český krejčí měli k sobě na přelomu století přeci jen mnohdy stále ještě blíže, než český krejčí a český aristokrat. Zatímco na takovém Liberecku a zejména pak v Liberci či Jablonci n. N. by zřejmě Kárníkova replika platila v omezené míře, Trutnovsko, žilo přeci jen trochu jinak. Šlo o horský region, kde byl život tak těžký, že se zde národnostní rozpory mnohdy (minimálně zpočátku) odsunovaly do pozadí za společné problémy sociální. Region nebyl tolik průmyslový, jako regiony s vypjatými nacionálními konflikty. Konečně součástí politického okresu Trutnov byl mj. také český soudní okres Úpice. Viz KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938). Díl. 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri, 2000, s. 37–41.

tak v korespondenci, jež byla vedena trutnovskou radnicí mezi 70. léty 19. století a rokem 1914 se město označovalo pouze „*Stadtgemeinde Trautenau*“. Identické označení města je použito i na oficiálních městských tiskovinách (např. v předpisech pro obecní policii). V listopadu 1881 píše trutnovské radnici městský úřad v Jaroměři a žádá ji (česky) o zaslání domovského listu mlynářského pomocníka Bedřicha Bartka. Dopis je na hlavičkovém papíře Jaroměře s označením královského věnného města, ale Trutnov je adresován jako běžné město. Odpověď na toto podání přišla z Trutnova (samozřejmě německy) o 14 dní později podepsaná zcela obyčejně, a také označení Jaroměře v adrese věnné město neuvádí. Na druhé straně je však dochováno několik podání do Trutnova, kde je Trutnov v adrese jako věnné město uveden, a to včetně těch, které jsou psány německy.²²⁾ Jak situaci v Trutnově vyhodnotit? Německé vedení města skutečně titul věnného města neužívalo. Nehledejme v tom však německý šovinismus. Trutnovská radnice užití titulu pro image svého města prostě nepotřebovala.

Nyní se přesuňme do jižní poloviny východních Čech. Na rozdíl od východočeského severu šlo o vysloveně české oblasti. Drobná německá menšina (cca 25%) žila na Poličsku, ale to bylo všechno. Od 80. let 19. století se jižní půlka východních Čech dokonce stává jednou z výsep českého vlastenectví... a vlastnění. O Chrudimi, jako metropoli regionu bude ještě řeč, ale nyní se podíváme na **Poličku**. Také Polička používala prezentační razítko s textem „*Obecní úřad král. věn. města Poličky*“. Podíváme-li se na úřední korespondenci Poličky z rozmezí 80. let 19. století až po rok 1914, můžeme konstatovat, že Polička svým statutem věnného města doslova žila. Všechny důležitější dokumenty, všechny městské tiskoviny, ať již šlo o dokumenty městské rady nebo různé pamětní příписy, supliky či memoranda, všude se město honosí svou středověkou minulostí a titul nikde nechybí. Stejně tak v adrese došlé korespondence je oslovení Poličky jako věnného města zcela běžné a snad ze všech měst nejfrekventovaněji užíváno. Je evidentní, že lokální komunita poličské věnenství bezprostředně vnímala. Zejména v 80. letech 19. století je z písemných dokumentů také patrná vlastenecká atmosféra, která ve městě panovala. I to hrálo svou roli. Zajímavý je např. přípis magistrátu královského hlavního města Prahy z prosince 1883, jímž je královské věnné město Polička velmi zdvořile vyrozuměno v jisté inkolátní záležitosti.²³⁾

V jižní části východních Čech pokračujeme **Chrudimí**. Chrudim byla až do roku 1890 se svými 12 tis. obyvateli nejlidnatějším městem celých východních Čech. Jako východočeská metropole však od 70. a 80. let 19. století ztrácela dech. Promeškala šanci na železniční spojení a roli průmyslového centra tak bezděky přepustila Pardubicím. Ty od 70. let 19. století díky železnici a s ní související indu-

22 SOKa Trutnov, f. Archiv města Trutnov (1401–1945), kart. 1, 16 a 31.

23 SOKa Litomyšl, f. Archiv města Polička (1402–1945), kart. 61, 70, 121.

strializaci rostly. Rostly zpočátku nepříliš systémově a měly zprvu povahu spíše dělnické kolonie než moderního města. Tento stav se ale záhy mění a počínaje rokem 1890 je poměr sil již na straně Pardubic. Ty se o své prvenství mezi východočeskými městy ihned hlasitě hlásily. Chrudimským tento jev docházel pomalu a se zpožděním a zpočátku Pardubice jako konkurenta vůbec nevnímali. Naplno si stav věcí uvědomili až kolem roku 1890, kdy již ovšem bylo pozdě. Východočeský region je a byl specifický. Dnes v něm vnímáme dva kohouty na společném smetišti – Pardubice a Hradec Králové. V minulosti tomu však bylo mírně jinak. Již víme, že nejprve regionu vládla Chrudim, roku 1890 pomyslné žezlo přešlo na Pardubice. O pět let později však započal svůj růst i Hradec Králové, který se zbavil pevnostních hradeb. Z důvodů, že nedošlo ke spojení Hradce s okolními vesnicemi, zůstal jeho počet obyvatel formálně až do roku 1921 menší, než jaký měla Chrudim.²⁴⁾ Ve skutečnosti se však vliv Hradce vyrovnal vlivu Pardubic již na přelomu století. Chrudim se tak de facto během pouhých 20 let ocitla z „vládce“ v roli poraženého. Tento vývoj poměru sil na východě Čech měl samozřejmě vliv i na to, jak se Chrudim vůči veřejnosti prezentovala.²⁵⁾

Od 70. let 19. století začala Chrudim cíleně usilovat o své povznesení formou žádostí o usídlení různých úřadů a institucí. Symptomatickým se stalo úsilí Chrudimi o zisk obchodní a živnostenské komory, pro kterou dokonce chrudimští vystavěli i budovu. Jak postavení města postupně upadalo, zintenzivňovala chrudimská radnice své snahy, mnohdy až do hysterické podoby. Na všechny strany byly od 90. let metány různé suppliky, žádosti a stížnosti. Chrudim pro tento účel ráda užívala nejen titul královského věnného města, ale také přízvisko: Athény východních Čech, kterým se snažila navazovat na minulé postavení vzdělanostního centra regionu. Stejně tak se velice často hovořilo o „*staroslavné Chrudimi*“.²⁶⁾ I v Chrudimi proto lze časté užívání titulu předpokládat.

O to zajímavější je potom pohled na skutečný úřední úzus chrudimského městského úřadu. Město dlouhé roky vůbec nemělo zavedeno prezentační razítko. To vzniká až kolem roku 1900, což je o cca 20 let později než ve většině zkoumaných měst. Veškeré prezenční údaje došlých dokumentů jsou zapisovány ručně a z došlé pošty tedy nelze mnoho vyčíst. Celkově můžeme pouze potvrdit již zmíněný fakt, že obyvatelstvo začíná město titulovat městem věnným nejhustěji od 90. let 19. století. K přelomu 19. a 20. století se tak již děje s velikou četností. To jednak koresponduje s již vysledovaným celkovým trendem a jednak s kon-

24 1869: HK – 5493, Pardubice – 8197 a Chrudim – 9446 obyvatel. Roku 1890: HK – 7816, Pardubice – 12367 a Chrudim – 12128 obyv. Roku 1921: HK – 13703, Pardubice – 25162 a Chrudim – 14620 obyvatel. Zdroj webové stránky ČSÚ ČR.

25 GRULICH, Petr: *Město Chrudim a sídlo obchodní a živnostenské komory*. Chrudimský vlastivědný sborník. 1997, roč. 2. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, s. 75-94.

26 Tamtéž. a SOKA Chrudim, f. Okresní zastupitelstvo Chrudim, kart. 103.

krétním vývojem postavení Chrudimi v regionu. Teprve roku 1900 se také objevuje hlavičkový papír města (což je opět relativně pozdě). Ten samozřejmě titul uvádí. Ze staršího diplomatického materiálu můžeme zmínit existenci kulatých razítek, která byla občas užívána jako prezenční nebo jako výpravní. Na nich je však uvedeno prosté slovo *Chrudim*, nic víc. Nejstarší bylo objeveno z poloviny 70. let 19. století. Ze stejného období pak pochází i papírová přelepka, která již titul obsahuje, a sloužila pro signaci důležitých dokumentů. Pak existuje spousta různých razítek z počátku 20. století, která s titulem vůbec nepracují.

Ze studia spisového materiálu města Chrudimi tedy vyplývá, že jakkoliv byly chrudimské petice, žádosti či pamětní listy plné reminiscencí na slavné období města, tak naopak úřední úzus byl stroze věcný. Dokonce bychom mohli s podivem konstatovat, že chrudimská městská kancelář v běžné korespondenci titul využívala ze všech zkoumaných měst nejméně. Pravděpodobně to bylo způsobeno buď zaběhlými pravidly na chrudimském úřadě, možná rezignací, která je někdy z proslovů vedení města z přelomu století znát, možná byly důvody ještě jiné, možná pouze banální.²⁷⁾

V této souvislosti se ale ještě hodí zmínit jednu kuriozitu. Hradec Králové je věnné město, Chrudim je věnné město... ale co ony nebohé poddanské Pardubice ležící mezi nimi? Na přelomu století jsou všechna tři města, jak uvádíme výše, zhruba stejně významná, byť každé něčím jiným. Nu, přeci Pardubice nemohou zůstat vzadu. Vedení města to proto vyřešilo tak, že na přelomu 19. a 20. století oprášilo úplně stejně archaický titul a v různých proklamacích samo sebe následně titulovalo královským komorním městem, přestože královská komora již desítky let neexistovala.²⁸⁾

Naši sondu do titulárního úzu věnných měst zakončíme v **Mělníku**.²⁹⁾ V době slávy věnných měst šlo o jedno z nejvýznamnějších mezi nimi. V 19. století však již byl Mělník menším národnostně českým městem. Navíc ležel mimo uskupe- ní východočeských věnných měst, která meze sebou místy soupeřila. Vystává proto otázka, jaký byl ve věci užití titulu věnného města v Mělníku úzus. Město bylo titulem poměrně pravidelně oslovováno v celém období od 70 let 19. století až do první světové války. Snad častěji než města východočeská. Naopak ono samo titul používalo spíše výjimečně. Městská kancelář používala podací razítko od konce 90. let. To, stejně jako hlavičkový papír z přelomu století, titul vůbec nepoužívá. Titul věnného města je obsažen pouze ve zdobném kulatém razítku po-

27 SOKa Chrudim, f. Archiv města Chrudim (1348 – 1945), kart. 97, 116, 132, 187.

28 SOKa Pardubice, f. Archiv města Pardubice, kn. 145 a SOKa Chrudim, f. Archiv města Chrudim, kart. 166.

29 Je zajímavé sledovat dobový úzus, kdy se daleko častěji než „v Mělníku“ uvádí „na Mělníku“ či „na Mělníce“. Ani v koncovce nepanoval jednotný styl. Např. okresní hejtmanství se tituluje „na Mělníku“, zatímco městský úřad „na Mělníce n. L.“.

užíváním pro formální účely, avšak relativně málo. Celkově tedy můžeme konstatovat, že Mělník byl suverénně nejméně častým uživatelem svého věnnství. Důvody pravděpodobně hledejme v jeho izolaci od východočeských věnných měst, kdy město nebylo ve vleku jejich vzájemného soutěžení, ale ani ve vleku soutěžení národnostního.³⁰⁾

Závěrem

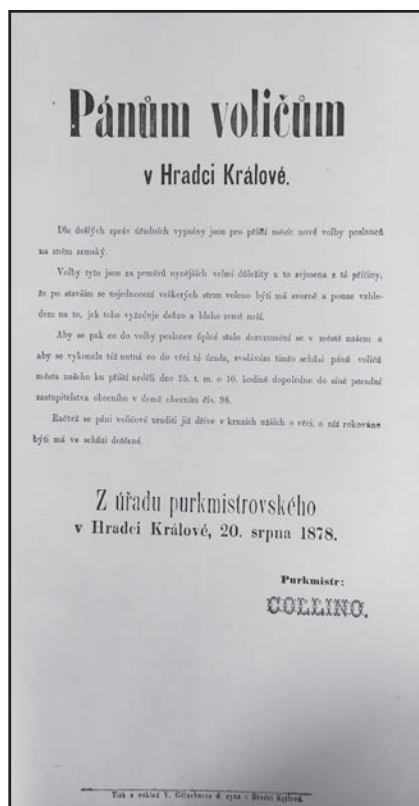
Národní obrození a vzednutí třetí a čtvrté čtvrtiny 19. století s sebou přineslo obnovení užívání titulu královských věnných měst v masovém měřítku, a to jak ze strany dotyčných městských úřadů, tak ze strany běžného obyvatelstva. Tento trend měl navíc v případě českých věnných měst na východě Čech vzestupnou tendenci a kulminoval na počátku 20. století před první světovou válkou. Důvodem tohoto jevu, který na první pohled vypadá nezvykle, byla snaha vedení toho či onoho města dopomoci si k většímu významu v hustě osídleném regionu či v celostátním měřítku. Stejně tak zde ale hrály roli také vlastenecké pohnutky, z nichž některé můžeme navázat na státoprávní boj českého národa a na česko-německé vztahy v rámci monarchie i regionu. Svou roli však celostátně hrál také dobový manýr obracející se romanticky ke všemu minulému. To vše dohromady vytvořilo směsici důvodů, pro které byl titul věnného města na konci 19. století doslova resuscitován. Váha jednotlivých ingrediencí této směsi byla město od města různá, ale výsledek vlastně shodný. Můžeme říci, že vlastně nebylo rozdílu mezi jednotlivými městy s českou většinou v tom, zda byl titul užíván. Vzájemné rozdíly panovaly pouze v tom, jak intenzivně a v kterém období to které město titul samo používalo. Tento jev však neměl s původním postavením onoho města mezi městy věnnými nic společného, ale závisel na aktuálních problémech, které příslušné město v regionu prožívalo. Obecně však lze říci, že tyto rozdíly ale nebyly veliké. Regionálně stranou stojící Mělník pak titul užíval nejméně, z čehož dovozujeme, že jeho intenzivní užívání souviselo s výše popsanou regionální situací (urbanistickou i národnostní) na východě Čech.

Z celé kohorty pak podle očekávání vybočoval Trutnov, který jako jediný mezi zkoumanými městy byl městem německým. Pro Trutnov nemělo odkazování na svůj český královský původ praktického smyslu. Pro německé nacionalisty, kteří ve sledovaném období zaznamenávali vzestup, to navíc bylo vysloveně nežádoucí. Opět tedy lze učinit závěr, že užití titulu věnného města bylo českou národnostní záležitostí.

30 SOKa Mělník, f. Archiv města Mělníka (1848) 1850–1945, prozatímní inventář, reg. období 1880–1905, kart. 21 a 67, reg. období 1905–1937, kart. 49.

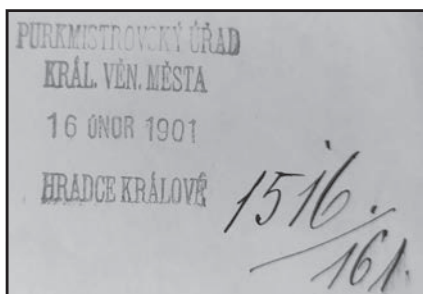
Sonda prokázala, že institut věnných měst se z historické paměti našich předků rozhodně nevytratil. Vlastně s trochou nadsázky můžeme říci, že díky opravdu masívní reminiscenci na institut věnných měst, která nastala na přelomu předminulého a minulého století, byl tento unikátní prvek v organizaci městské správy o to snadněji vzkřísitelný i dnes v první čtvrtině 21. století. Svazek věnných měst královských, který aktivně funguje v oblasti turistického ruchu v rámci dnešní České republiky je toho ostatně zřejmým důkazem.³¹⁾

Přílohy

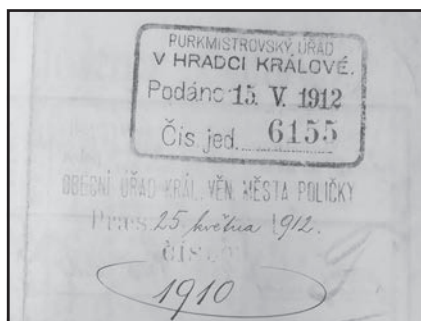
1. Obecní vyhláška v Hradci Králové k volbám z roku 1878. SOKA Hradec Králové.

31 Studie vznikla jako výstup grantového projektu NAKI DG18P02OVV015 *Věnná města českých královen (Živá součást historického vědomí a její podpora nástroji historické geografie, virtuální reality a kyberprostoru).*

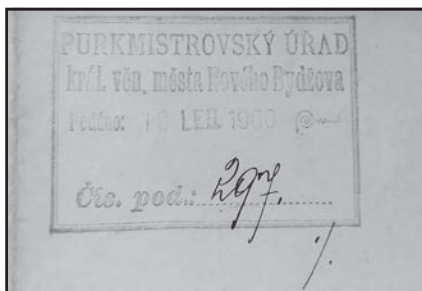
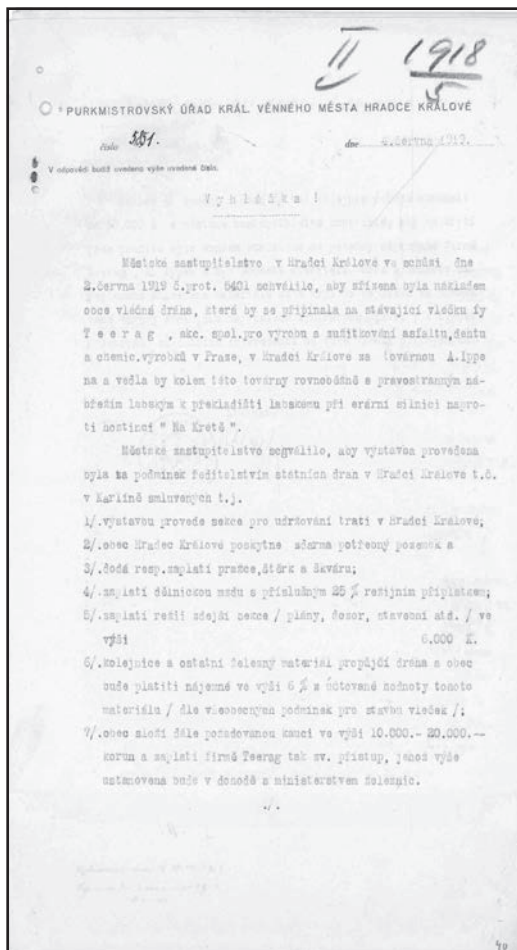
2. Otisk prezentačního razítka městské kanceláře Hradce Králové z roku 1901 (obdobný jako v devadesátých letech 19. stol.). SOkA Hradec Králové.

3. Otisk podacího razítka městské kanceláře Hradce Králové bez uvedení titulu z r. 1912. SOkA Hradec Králové.

4. Papírová přelepka s označením města Hradce Králové. SOkA Hradec Králové.

5. Vyhláška města Hradce Králové z června 1919 s uvedením statutu královského věnného města. SOKa Hradec Králové.

6. Otsik prezentačního razítka městské kanceláře Nového Bydžova. SOKa Hradec Králové.

ZASTUPITELSTVO

král. v. n. města Nov. Bydžova
ZVU

K ZASEDÁNÍ

na úterý dne 10. června 1913 o 4. hod. odpo.
do sálu v městské radnici v Nov. Bydžově

POŘAD JEDNACÍ:

1. Schůze a vyřízení oznámení zasedání předchozího a jím provedení schůze.
2. Zpráva revizní komise o účtech pokladny obce a statutu, ve správu obce za minulých let, z r. 1912
3. Snesení o přelomě propočtu lesů v lese Chlouma a na přilehlých k tomu pozemcích. 1275/2000
4. Vyjádření se o žádosti p. Roberta Sachsa za odnětí kavčevské koncesie v domě č. p. 13-1.
5. Vyjádření se o žádosti pana Em. Čestná za odnětí hradiska a výtopnické koncesie v domě č. p. 310 hradi přehledu.
6. Vyjádření se o žádosti p. Arnošta Velejána za odnětí hradiska a výtopnické koncesie v domě č. p. 118 hradi přehledu a správu obce za výjezdu jízdy.
7. Snesení o odnětí politika nadace Jonáše Bergmanna pro čtyři obyvatele náležející města pro r. 1913.
8. Snesení o žádosti p. Josefa Kloučka, mistra obecního, za odnětí měšťanského práva.
9. Snesení o žádosti p. Otty Pavla, sokraty, za odnětí měšťanského práva.
10. Návrh městské rady na prodej obci Zadravského zámečnického pozemků č. kat. 222 a 223 v katastr. obci Zadravské.
11. Návrh městské rady na povolení nákladu na produkci elektrické síťe přes území dráhy k nové budově zlínského úřadu.
12. Návrh městské rady na přistoupení za zakládajícího členů zástupní komise pro ochranu dětí a její omluvy.
13. Návrh městské rady na podání návrhu na vyřízení dotace zvláštního pověstí Kojedinského na dodržení zvláštního práva kousek zvláštního úřadu na dne 29. prosince 1912 obdoba pozemků č. kat. 232, 234, 235, 236, 446, 447 a 677 v kat. obci skupenka obci zvláštního vyřízení.
14. Snesení o žádostech za přímání domovského práva: MUDr. Josefa Otty, praktického lékaře, Jaroslava Kloučka, obecního, Václava Kloučka, dělníka, Jana Erbeny, soustružníka, Jaroslava Kloučka, kuchaře, Josefa Horáka, obecního, Jana Erbeny, soustružníka, Jaroslava Kloučka, hospodáře, obce Čestná, Františka Hrabě, tvářenka dělníka; obce Bábě, Josefa Závadského, tvářenka dělníka; obce Salce, Antonína Borkovi, mistra řeznického; obce Červeného, Františka Sedláčka, dělníka; obce Králík, Jana Františka, Václava a Zdenka Běláckých a Františka Kynčlov, dělníka; obce Barboř, Marka Dehtalové dělníka; obce St. Okružní, Jana Ant. Kojedinského, komínického; obce Vys. Veselí, s. G. Josefa Horychovi, mistra zednického.
15. Velké návrhy.

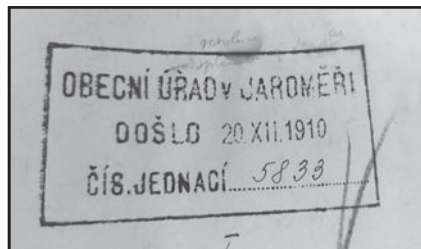
M. U. Dr. Al. Stýblo,
starosta.

122

1. 1. 1913

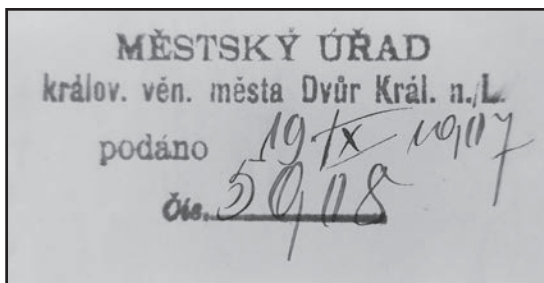
7. Pozvánka na zasedání zastupitelstva města Nového Bydžova z r. 1913. SOKA Hradec Králové.

8. Otisk prezentačního razítka městské kanceláře Jaroměře. SOKA Náchod.

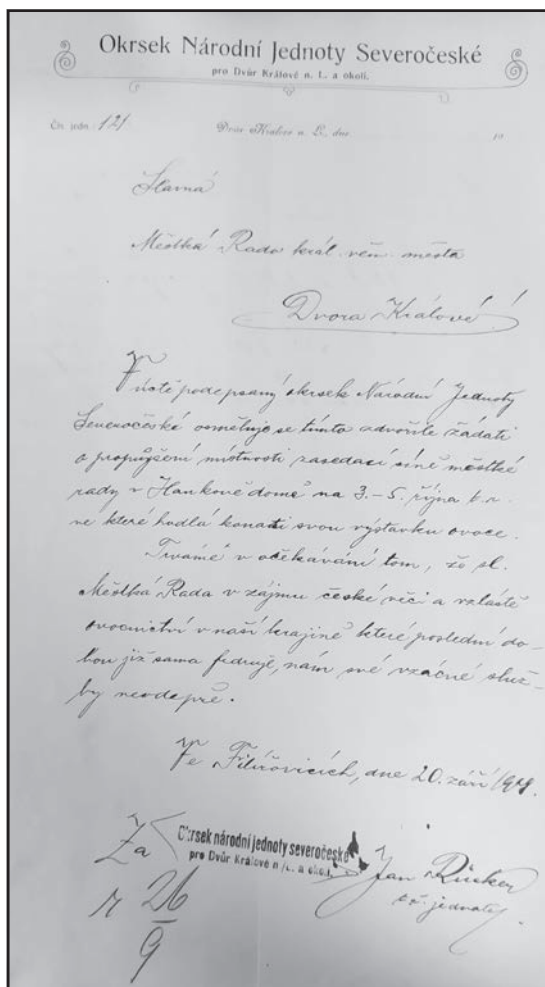

9. Papírová přelepka s označením města Jaroměře. SOkA Náchod.

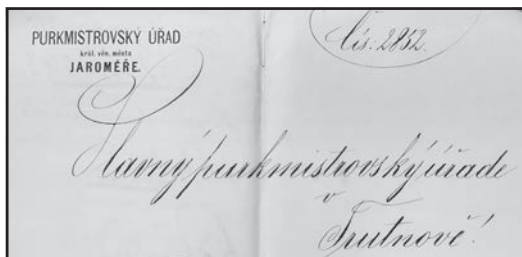

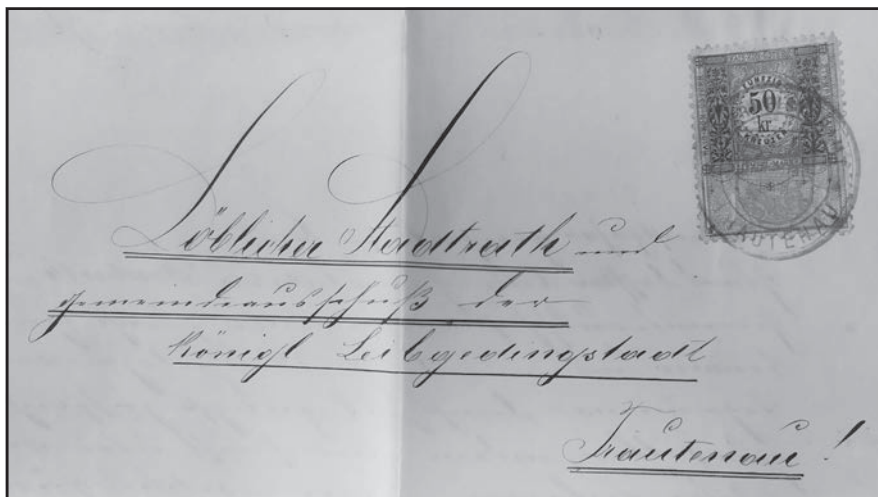
10. Otisk prezentačního razítka městské kanceláře Dvora Králové nad Labem. SOkA Trutnov.

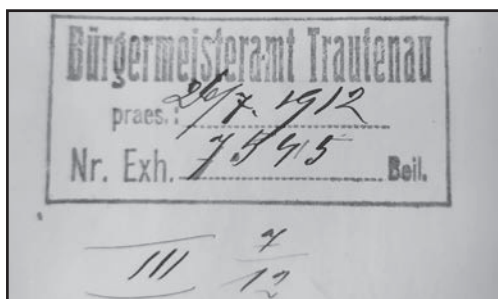
11. Přípis Národní jednoty severočeské z roku 1908. SOKA Trutnov.

12. Hlavička dopisu města Jaroměř městu Trutnov z r. 1881. SOKA Trutnov.

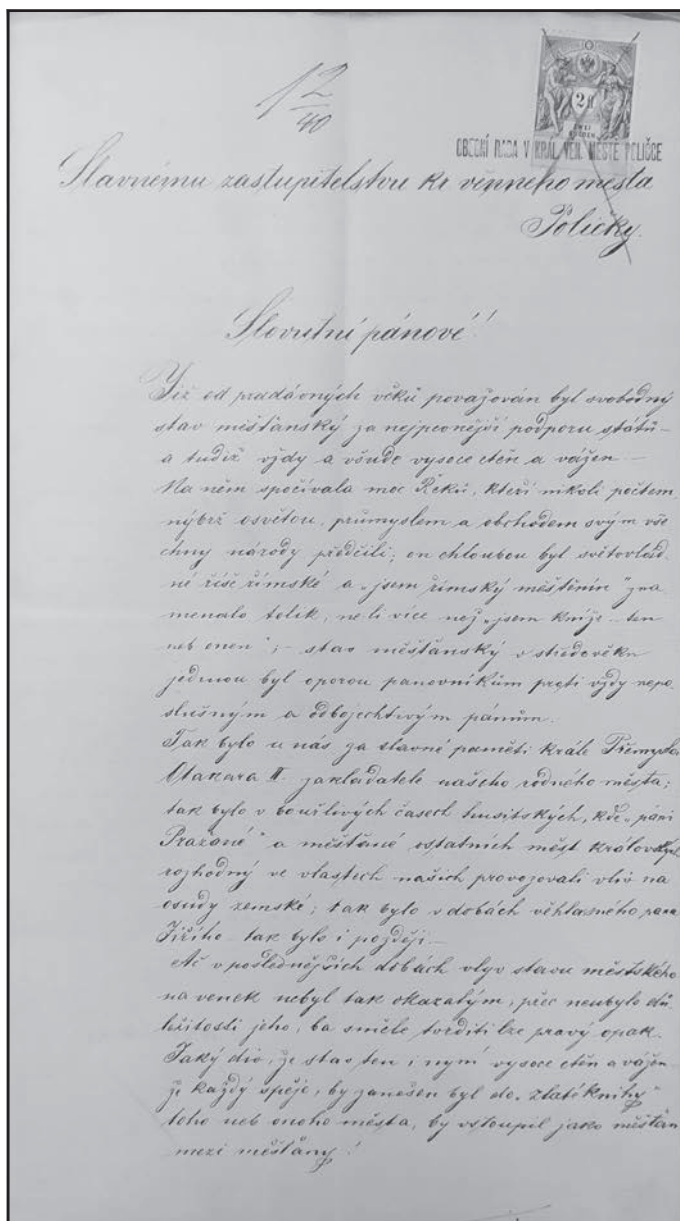

13. Přípis městské kanceláři v Trutnově z r. 1896. SOkA Trutnov.

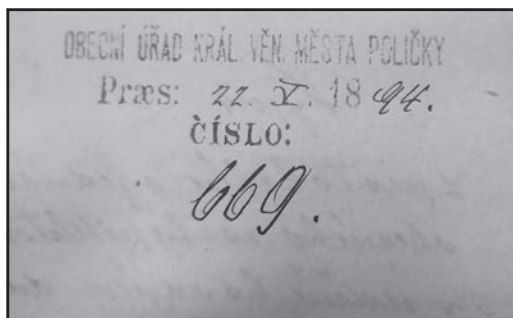
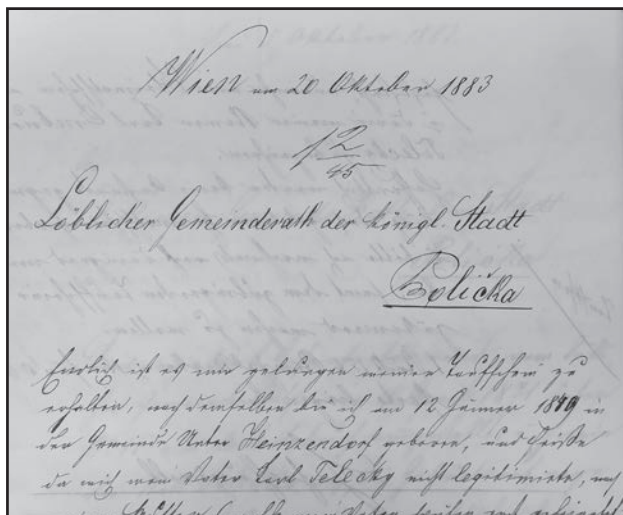

14. Otisk prezentačního razítka městské kanceláře Trutnova. SOkA Trutnov.

15. Romanticky pojatá žádost o udělení domovského práva v Poličce (80. léta 19. stol.). SOKA Litomyšl.

16. Přípis městu Polička
z r. 1881. SOkA Litomyšl.
SOkA Litomyšl.

17. Otisk prezentačního razítka měst-
ské kanceláře Poličky. SOkA Litomyšl.

18. Otisk razítka městské kanceláře Chrudimi
ze 70. let 19. století. SOkA Chrudim.

Ctěnému obywatelstvu
král. věnného města Chrudimi!

Bývše před třemi roky důvěrou Vaši povolení, abychom převzali správu starodávné obce naší, nastoupili jsme úřad svůj s vědomím toho, že uzavzajem se v úlohu nesnadnou ano jistě velmi obtížnou a že veškerých sil nám naplnouti dlužno, máme-li vyhověti veškerým potřebám, jež se správou obce tak rozsáhlé jsou nevyhnutelně spojeny.

Nehyly-li snad působnost ona ve všech podnikcích a krocích provázena výsledkem naskrze příznivým, neležela příčina toho zajiště ani v nedostatku dobrého vůle ani v opominutí toho, co dle přirozeného průběhu věci snad místa míti mělo; jmeť si toho vědomí, že nezradbali jsme ničeho, čím prospěchu obce poslouženo aneb čím jakákoli pohroma od obce naší odvraćena býti měla.

Dobře víme, že obce naše vyzaduje nutně rozsáhlých jesté opatření, aby veškerým potřebám všech vrstev obyvatelstva zdejšího bylo vyhověno; avšak doba tří roků, na kterou nám správa obce byla svěřena, nestačila nikterak k provedení tak mnohého všeužitečného podniku, jehož uskutečnění době ještě blíže přísti jest ponecháno. Niěměně ale máme za to, že způsobem čestným dostali jsme povolání svému a že nyní, když období volební se končí, odstupiti můžeme z úřadů nám svěřených s vědomím vykonané povinnosti.

Nehyla-li snad působnost ona ve všech podnících a krocích provázena výsledkem naskrze příznivým, neležela příčina toho zajiště ani v nedostatku dobré vůle ani v opominutí toho, co dle přírozeného průběhu věci snad místa mítí mělo; jsmef si toho vědomi, že nezanedbalí jsme nicého, čím prospěchu obce poslouženo aneb čím jakakoli pohroma od obce naší odvrácena býti měla.

Dobře víme, že obec naše vyžaduje nutné roz-
sáhlejší zabezpečení, aby všemkým potřebám všech
vrstev obyvatelstva zjevně bylo vyhověno; avšak
doba tři roků, na kterou nám správa obce byla svěř-
ena, nestačila podnikat k provedení tak mnohého
vsuzitého podniku, jehož uskutečnění době nej-
bliže přisti je ponecháno. Němce ale máme za to,
že způsobem čestným dostali jsme povolání všem
a že nyní, když obdobi volební se končí, odstoupiti
můžeme z úřadu nám svěřených s vědomím vy-
konané povinnosti.

Průběhu oddělení matriční kniha v Chručim.
Číslo 1. 1917 dne 19. 10. 1917

19 10 1917

Obecnímu úřadu
v Chručimě

úřadu se zpráva, že se zámě-
řuje k tomu, že bude přest-
řehnouti vstoupit a přepřevst-
ovat, byla namísto a také
míst, kde by měla být
konstruována, která vstoupí
se dříve, a která dříve
tato: před přestavbou.
V Chručimě, dne 19. 10. 1917

19 10 1917

MĚSTSKÝ ÚŘAD V CHRUDIMI
26. X. 1910
11671 S...PŘÍL.

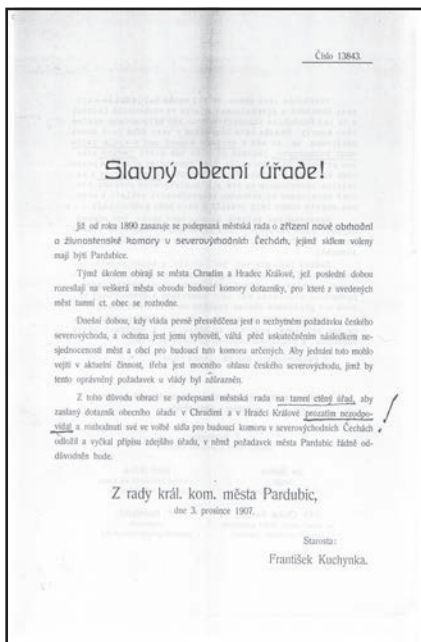
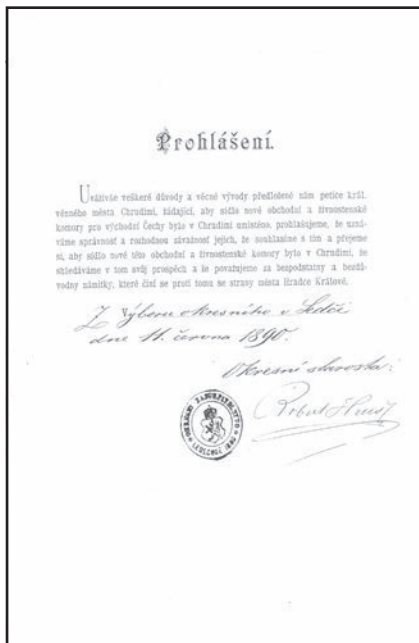
Pro vypracování matriční přílohy
ke spšm.

V Chručimě, dne 26. 10. 1917.
Starosta města:
K. H. H. H.

Městský úřad v Chručimě,
dne 26. 10. 1917.
Starosta města:
K. H. H. H.

58

21. Formulář Okresního zastupitelstva Chrudim z roku 1890 ve věci souboje o sídlo obchodní a živnostenské komory. SOKA Chrudim.

22. Oběžník města Pardubic okolním obcím z roku 1907 ve věci souboje o sídlo obchodní a živnostenské komory. SOKA Chrudim.

Summary

Petr Grulich

A probe into the use of the title royal dowry town by its holders in the late 19th and early 20th centuries

This small-scale study predominantly of a material character focuses on issues of formal royal dowry towns in the period of the second half of 19th century and at the beginning of 20th century. At that time, the mediaeval and early modern system of royal dowry towns was not working for a long time. Nonetheless, it experienced its revival in connection with the Czech National Revival and also with the connection with Romanticism during the end of 19th century. Within the competition of Czechs and Czech Germans at the end of 19th century and at the beginning of 20th century, this title of dowry towns became a poetic and notional argument in hands of Czech patriots. Eventually, it played its role as a tiny tool for the increase of a self-confidence of individual towns within regional duels.

The institute of a dowry town was actually used by all observed towns which had a Czech national majority. Either Hradec Králové, Nový Bydžov, Jaroměř, Dvůr Králové nad Labem, Chrudim or Polička, all those towns used this title more extensively. There were only minor differences and they probably only lied in the frequency and intensity of the use of the title. Perhaps the reasons can only be observed in the confidence of each of the towns.

SEZNAM AUTORŮ

PhDr. Michal Benda, Univerzita Pardubice

Mgr. Radek Bláha, Muzeum východních Čech v Hradci Králové

Doc. Mgr. Petr Grulich, Ph.D., Muzeum východních Čech v Hradci Králové;
Univerzita Hradec Králové

Mgr. Ladislav Holoubek, Biskupství královéhradecké

Ing. Ivo Kadleček, Magistrát města Hradec Králové

Mgr. Karolína Kejvalová, Univerzita Hradec Králové

Mgr. et Mgr. Josef Kindl, Státní oblastní archiv v Zámrsku

PhDr. Pavla Koritenská, Muzeum východních Čech v Hradci Králové

Mgr. et Mgr. Josef Novák, Masarykova univerzita Brno

Mgr. Klára Lukášová, Muzeum východních Čech v Hradci Králové

PhDr. Jiří Pavlík, Ph.D., Státní okresní archiv Hradec Králové

PaedDr. Josef Ptáček, Dobruška

Mgr. Josef Šrámek, Ph.D., Muzeum východních Čech v Hradci Králové

PhDr. Jaroslav Šůla, CSc., Hradec Králové

Mgr. Eva Větrovská, Nechanice

Mgr. Eva Vodochodská, Univerzita Hradec Králové

Doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D., Univerzita Hradec Králové

Mgr. Ruth Jochanan Weiniger, Th.D., Univerzita Pardubice

PhDr. Ladislav Zikmund-Lender, Vysoké učení technické v Brně

KRÁLOVÉHRADECKO

10 • 2019

Vydali:

Muzeum východních Čech v Hradci Králové
ČR – Státní oblastní archiv v Zámrsku – Státní okresní archiv Hradec Králové

Náklad:

300 výtisků

Redakční rada:

Petr Grulich, Pavla Koritenská, Jan Košek, Martin Landsmann, Klára Lukášová,
Jiří Pavlík, Radek Pokorný, Josef Šrámek

Recenzenti:

Jan Falta, Petr Grulich, Petr Hejhal, Ladislav Holoubek, Roman Horký, Eva Janáčková, Vojtěch Klíma,
Vladimír Koblížek, Klára Lukášová, Radek Pokorný, Petr Polehla, Jaroslava Pospíšilová,
Jakub Potůček, Andrea Svatošová, Magdaléna Šustová, Jana Vojtíšková

Distribuce:

Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Eliščino nábřeží 465, 500 03, Hradec Králové

Sazba:

Jan Košek

Tisk:

Tiskárna Rentis s. r. o., Pardubice

Neprošlo jazykovou úpravou